

Europas fremtid - Interview med filosof Massimo Cacciari

Skrevet af: **Jens Viggo Nielsen** | Offentliggjort: 23. april 2019

Massimo Cacciari (f. 1944) betragtes som en af de største nulevende, italienske samfundstænkere. Han er ophavsmand til den såkaldte 'negative dialektik' (*pensiero negativo*), og har et større, vidtspændende filosofisk værk bag sig, der går fra 1970 og frem til i dag, og som spænder over en lang række værker omhandlende politik, teologi og æstetik, samt ikke mindst metafysikken og dennes krise.

Hans filosofiske hovedinspirationskilder er Platon, Nietzsche, Heidegger og Carl Schmitt, og Cacciari er kendt for ikke være den mest lettilgængelige filosof på skrift. Men kort sagt kan man sige, at han i sin geofilosofi bl.a. forsøger at tænke muligheden af enheden op imod toheden og flerheden, og det vil konkret sige harmonien og freden ud fra kampen og striden som hinandens ufravigelige forudsætninger: Enheden, herunder tanken om ét Europa, er således utænkkelig uden sin modsætning i skikkelse af toheden og mangfoldigheden som dét grundvilkår, der har præget det grænseløse kontinent siden dengang oldtidens grækere med Athen og Sparta i spidsen kom til bevidsthed om sig selv - og hinanden - i mødet med deres fælles ydre fjende; den mægtige andethed i skikkelse af det 'barbariske' Perserrige. Og som følge heraf er tillige striden og kampen så at sige inkorporerede bestanddele i Europas sjæl.

Den vanskelige tilgængelighed til trods begynder Cacciari's knivskarpe og affortryllede analyser af den europæiske histories landvindinger og dilemmaer, af dens samfundsformers og tænknings indre modsætninger, i disse år for alvor at opnå international opmærksomhed, hvilket senest er markeret ved oversættelsen til engelsk af hovedværket *The Withholding Power* (2018, oprindeligt: *Il potere che frena*, 2013), der bl.a. berøres i nedenstående interview.

Ydermere er Massimo Cacciari noget så sjældent blandt filosoffer som en både erfaren og langt hen ad vejen succesfuld politiker, idet han er tidligere mangeårig borgmester i byen Venedig af to omgange (1993-2000, 2005-2010), foruden at være tidligere medlem af Europaparlamentet (1999-2004). Emnet for interviewet tager i forlængelse heraf netop udgangspunkt i Cacciari's syn på Europa og dets (u)mulige fremtid, idet samtalen politisk og aktuelt slår ned i den krise, der, ifølge Cacciari, i dag kendetegner den europæiske Union i almindelighed og venstrefløjen i hans eget hjemland, Italien, i særdeleshed.

I et nærmest desperat forsøg på, med udgangspunkt i sin egen hjemmefront, at 'genoplive' et reelt alternativ til den højrefløjspopulisme, der truer med at føre Europa ud i en krise 'uden nogen vej tilbage', rettede Cacciari således allerede tilbage i august sidste år i avisen 'La Repubblica' en åben appel til alle dem, der ligesom ham selv ønsker et anderledes Europa efter det forestående Unionsvalg end dét, der tegner sig, såfremt højrenationalisterne og/eller de bagstræberiske suverænister går af med sejren.

Appellen, hvor han gjorde sig til talsmand for en række centralt placerede intellektuelle og venstrepolitikere uden for de store koalitionspartier, der stod som medunderskrivere, bar nærmere bestemt titlen 'Lad os gøre os klar til Europaparlamentsvalget', idet Cacciari med specifik adresse til den nuværende, italienske regerings håndtering af migrationsproblematikken i Middelhavet fremhævede, at (...) 'Europa er på kanten af en dramatisk opløsning, der går stik imod dets egne interesser, og hvortil Italien yder et væsentligt bidrag (...) ethvert individ er en ø for sig, ligesom ophøret af menneskers frie bevægelighed og det fælles markeds krise i dag fremstår som drastiske perspektiver.'

Cacciari lod dog samtidig i sin appel afslutningsvis skinne igennem, at han endnu ikke betragter alt håb som ude på Europas vegne: 'Der er en nært forestående deadline, og en meget vigtig én af

slagsen, der tvinger os til at handle nu og her: Europaparlamentsvalget står for døren. Der er risiko for, at der dannes den største højrefløjskoalition siden 2. Verdenskrig, og ansvaret hos dem, der ønsker et anderledes Europa, er enormt. Der er ikke et sekund at spille.'

Interviewer: *Allerede i din bog, l'Archipelago (Ø-havet, 1997), efterfølgeren til Geofilosofia dell'Europa (Europas Geo-filosofi, 1994), analyserer du i forlængelse af Alexis Tocqueville og Friedrich Nietzsche figurene 'Homo democraticus' og 'Det sidste menneske'. Hvilken rolle spiller disse figurer i en filosofisk analyse af nutidens Europa, og hvilken betydning kan de få for Europas fremtid?*

Massimo Cacciari: 'Homo democraticus' er som figur forstået det anti-hierarkiske menneske. Men hierarki er slet og ret ensbetydende med *orden*. For Nietzsche er *homo democraticus* flokken, der ikke tolererer nogen hyrde, det *rebelske slavemenneske*. Faren ved denne figur overvejes implicit hos den demokratisk indstillede Tocqueville: Demokratiet var i stand til at bryde alle lænker, men det løb den fatale risiko, at kædens led så at sige holdtes strengt adskilt fra hinanden uden noget indbyrdes bånd til at knytte dem sammen. Tocquevilles idé bestod i, at der ikke kan eksistere nogen demokratisk *orden*, hvis der ikke er en fælles *etos* (græsk for sædvane), et *foedus* (latin for 'forbund'; en traktat, som romerne indgik med en anden stat), der forener individerne på et dybere plan ud over det rent kontraktuelle; en form for *venskab*, kunne man også sige.

Interviewer: *Du har for nylig udtalt, at et Europa, der ignorerer spørgsmålet om det onde og lidelsen, er et Europa, der er på vej til at miste sig selv (og som en konsekvens heraf dør det politiske i ordets egentlige betydning). Vil du uddybe, hvad du mener med det?*

Massimo Cacciari: Et Europa, der blot står og ser til, mens kvinder og børn møder deres død ved dets egen indgangsport, og som endda fremmer muligheden for, at disse ting sker; et Europa, som allierer sig med kriminelle regimer i Nordafrika for at tilbageholde flygtninge og emigranter i lejre, er et Europa, der har opgivet enhver idé om menneskerettigheder, om international ret, om *jus gentium* (latin for 'folkeret' eller 'naturret'). Det er ikke længere Europa.

Interviewer: *Du taler i din analyse af Europas geofilosofi, samt i forlængelse af den tyske filosof Carl Schmitt, både om 'storum' og om 'imperier'. Hvad er forskellen på de to ting, og hvad kan Europa af i dag realistisk sigte imod at blive?*

Massimo Cacciari: Et 'storum' kan udmærket være udelukkende et økonomisk rum, kommercielt og monetært. Et 'imperium' er tillige og frem for alt et *politisk* storrum, som bør indtage en hovedrolle også på det globale plan og hermed gøre sig gældende i forhold til de afgørende, *geopolitiske* beslutninger, der nødvendigvis skal træffes. Dette involverer tillige uundgåeligt en militær dimension. Den økonomiske magt er en afgørende og nødvendig, men bestemt ikke tilstrækkelig betingelse, i forhold til at kunne indtage en sådan rolle. 'Imperiet' er med andre ord *politisk evne og vilje* til at træffe beslutninger og sætte sig igennem.

Interviewer: *Begreberne om 'eschaton' og 'katechon' er bl.a. centrale i din bog, Il potere che frena (2013, på dansk: Den tilbageholdende magt; engelsk version fra 2018: The Withholding Power). Hvordan er det muligt i dag at relatere disse begreber til en filosofisk diskurs om Europas fremtid?*

Massimo Cacciari: Europa - og dets statsmagter - har altid orienteret sig efter og ageret ud fra *formål* - og det vil samtidig sige med et eskatologisk perspektiv for øje ('eschaton' er inden for teologien læren om 'de sidste tider', der går umiddelbart forud for verdens ende). De har altid haft

en *mission*, som de forsøgte at fuldføre, om end det er ubestrideligt, at dette ikke er foregået uden brug af anmassende foranstaltninger og tillige magtmisbrug i skikkelse af en form for *hybris* ('helligbrøde' eller 'overmod') - der i sidste ende ligefrem har bragt dem på randen af selvmord. Men alligevel er det utænkeligt, at Europa skulle ophøre med at orientere sig *efter* og agere *ud fra formål*. Et Europa, der måtte forsøge på at lade sig nøjes med at administrere sin egen 'velfærd' (italiensk: *benessere*), ville ikke længere være Europa. Den katechontiske kraft ('katechon' betyder 'den eller det, der holder tilbage' og er oprindeligt et bibelsk begreb, der hentyder til dét, der holder Antikrist eller slet og ret kaos tilbage; begrebet er sidenhen tillige blevet et begreb inden for den politiske teologi), sådan som den manifesterer sig i vores historie, betyder ikke andet, når man undersøger sagen nærmere, end evnen og viljen til at fastholde den europæiske Stat inden for rammerne af de mål, og det vil sige de formål og endemål, som er sat for den og som den selv sætter sig; så at sige at holde staten 'i form' med henblik på sit formål, idet den modsætter sig alle de kræfter, der forsøger på at bringe den til at gå i opløsning.

Interviewer: *Apropos Europas formål: Tilbage i begyndelsen af dette årtusinde så du en mulighed for at skabe en europæisk føderation (jf. antologien Europe and Empire, 2016), der kan spille en vigtig geopolitisk rolle i den nye, globale verdensorden, herunder agere 'mellemand' mellem eksempelvis Rusland i øst og USA i vest. I dag virker du mindre optimistisk på dette projekts vegne: Hvorfor?*

Massimo Cacciari: Den europæiske Union kan udelukkende, hvis den skal bestå på sigt, tænkes ud fra et føderalt perspektiv - sådan som det netop markeres i og med den latinske betegnelse *foedus*! (latin for forbund, jf. ovenfor). Dette indebærer på det mellemstatslige plan i Europa en dybtgående revision af selve idéen om suverænitæt, ligesom det også, hvad angår den globale dimension, indebærer en idé om Europa forstået som en forbunds-bro (italiensk: 'foedus-ponte') mellem *verdener*: Der sigtes her til Middelhavets verden som bro mellem den Atlantiske verden og de enorme russiske sletter, der fører helt ud til Stillehavet. Hvilket vel at mærke på ingen måde implicerer en drøm om en Verdensrepublik eller lignende, idet der hermed snarere tænkes på den konkrete mulighed for et organiseret *polyarki* (de mange magters styre), eller sagt på anden vis en *velordnet pluralisme*.

Interviewer: *I din nylige bog, l'Occidente senza utopie (2016, på dansk: Vesten uden utopier), henleder du i forlængelse heraf opmærksomheden på, at Europas historie, herunder skabelsen af de moderne nationalstater, er tæt forbundet med utopien som forestilling (More, Bacon, Campanella). Men såfremt de politiske utopiers tid er forbi, hvordan ser Europas fremtid så ud? Kan Europa gøre sig globalt gældende uden den utopiske tanke?*

Massimo Cacciari: Dét, jeg har påvist i bogen og andre steder, er, hvordan utopien i Europa *konkret* har gjort sig historisk gældende som en *realiserbar idé*, der går i ét med statens opståen som virkningsfuld model. Den europæiske Union, i den betydning, vi talte om den før, burde i denne sammenhæng fremstå som det nye *Utopia*; den nye utopi. Den burde altså i lige så høj grad som den klassiske utopi, der ligger til grund for vores moderne verden, fremstå som en *reel mulighed*. Uden denne energi, der udgår fra den utopiske tanke; uden denne helt afgørende *eskatologiske* dimension, som vi også har talt om, kan Europa ene og alene gøre sig forhåbninger om at gøre sig gældende som et økonomisk storrum, et marked slet og ret. Og dette marked er allerede alt for lille til, at det vil kunne formå at konkurrere med de markeder, der hører ind under de større imperier.

Udvalgt bibliografi - Massimo Cacciari:

Geofilosofia dell'Europa (Europas Geofilosofi), Adelphi, Milano 1994 (ny version 2003)

l'Archipelago (Ø-havet), Adelphi, Milano 1997

The Unpolitical - On The Radical Critique of Political Reason, Fordham University Press, New York 2009

Il potere che frena (Den tilbageholdende magt), Adelphi, Milano 2009

Europe and Empire, Fordham University Press, New York 2016

l'Occidente senza utopie (Vesten uden utopier), sammen med Paolo Prodi, Il Mulino, Bologna 2016

The Withholding Power (italiensk: *Il potere che frena*), Bloomsbury, New York and London 2018

Jens Viggo Nielsen: 'Realisten Platon - Massimo Cacciari og Europas Geofilosofi', in *Slagmark - Tidsskrift for Idéhistorie*, nr. 45 (2006), s. 89-106: <https://tidsskrift.dk/slagmark/article/view/290/242>

ⁱ Alle tilføjelser og kommentarer i de indsatte parenteser er interviewerens/oversætterens (JVON).